

DISSERTATIONES PHILOLOGICAE ARGENTORATENSES
SELECTAE

EDIDERUNT B. KEIL ET R. REITZENSTEIN.

VOLUMEN XII, FASCICULUS II.

STUDIA TULLIANA
AD »ORATOREM« PERTINENTIA.

SCRIPSIT

PETRUS REIS.

ARGENTORATI
APUD CAROLUM I. TRUEBNER
MCMVII.

Ankündigung.

Nach zwölfjähriger Unterbrechung erscheint hiermit die Fortsetzung der *Dissertationes philologicae Argentoratenses selectae*. Diese Serie will eine Sammelstelle bilden für größere Arbeiten aus dem Gebiete der klassischen Philologie aus dem Philologischen Seminar der Universität Straßburg. Von den in ihr erscheinenden Arbeiten ist je ein Teil zu Promotionszwecken gedruckt.

Im Gegensatz zu dem früheren Modus, werden die Abhandlungen jetzt einzeln ausgegeben und sind einzeln käuflich. Die Arbeiten werden später zu Bänden von 30 bis 40 Druckbogen zusammengefaßt.

Straßburg, Februar 1907.

Die Verlagshandlung.

Folgende Arbeiten liegen fertig vor:

Hürth, Xaverius, De Gregorii Nazianzeni orationibus funebribus. 8°. III, 160 pp. 1907. M. 5.—

Reis, Petrus, Studia Tulliana ad »Oratorem« pertinentia. 8°. III, 101 pp. 1907. M. 3.—

Unter der Presse:

Bloch, Robert, De Pseudo-Luciani Amoribus. ca. 5 Bogen.

STUDIA TULLIANA
AD »ORATOREM« PERTINENTIA.

SCRIPSIT

PETRUS REIS.

ARGENTORATI
APUD CAROLUM I. TRUEBNER
MCMVII.

Druck von M. DuMont Schauberg, Straßburg.

RICARDO REITZENSTEIN

BRUNONI KEIL

PRAECEPTORIBUS CLARISSIMIS

S.

M. Tullii Ciceronis Oratorem plurimis librariorum mendis atque gravissimis interpolationibus inquinatum eamque ob rem ad emendandum difficillimum esse nemo ignorat, qui in eo elaboraverit. Itaque quamquam iam plurimi homines docti, quorum e numero Bakium, Madvigium, Sauppium, Heerdegenium, Stanglium, Fridericum, Sandysium, Stroebelium¹⁾ honoris causa nomino, ei emendando studuerunt et iam multos locos satis certa fide correxerunt, tamen permultis aliis vera Ciceronis manus nondum esse cognita videtur, id quod summa proximarum editionum inter se varietate demonstratur. Quae cum ita sint, ineptum ne iudicaveris, quod equidem denuo de nonnullis eorum locorum quaedam proferre conor ea ratione, ut in primo capite de libris manu scriptis agam eoque capite confecto afferam, quae de singulis quae variae exstant lectionibus exposita adhuc atque oblata sint, porro quae et quibus de causis egomet ipse vera iudicem. Haec perficienti fortasse continget mihi, ut etiam de codicibus aut quae iam explanata sunt novis argumentis confirmem aut nova quaedam addam. Fundamento autem, ut ita dicam, huius dissertationis editione Teubneriana anno 1884 ab Heerdegenio, acutissimo ac diligentissimo illo Oratoris editore, curata usus omnia, quae haud nova afferam neque auctorem laudabo, ex illa editione deprompsi.

¹⁾ Serius quam ut diligenter perscrutari possem, apparuit A. S. Wilkinsii editio Oxoniensis.

Caput I.

DE CODICIBUS.

Duo sunt omnino genera librorum manu scriptorum, qui huic aetati servaverunt Oratorem Tullianum: alterum vetustiorum et mutilorum, quorum optimum et veterrimum codicem Abrincensem simul ceterorum archetypum esse Heerdegenius docuit, alterum integrorum et recentiorum, quorum fons atque origo codex quidam Laudensis fuisse dicitur.

§ 1. De codice Abrincensi 238 = A.

Codex Abrincensis 238 = A, membranaceus, continet sexaginta foliis De oratore libros (fol. 1—50r) et Oratorem (fol. 51r—60), utrumque Ciceronis opusculum mutilatum. Considerantur enim, ut De oratore libros praetermittam, Oratoris ea, quae nunc ab initio eius libelli leguntur usque ad § 91: — *toque robustius*, quam lacunam indicavit (fol. 50v, i. e. in vacua antecedente pagina) librarius quidam saeculi tertii decimi ineuntis¹⁾ hisce verbis: *hic deest quaternus*, et omnia, quae sunt inter verba *trochaeum quo enim* (§ 191) et — *per versetur genere* (§ 231), eaque ipsa verba nullo spatio intermisso continuantur (fol. 60r)²⁾. Exaratum autem esse codicem Abrincensem a duabus manibus, quarum altera paulo vetustior saeculo nono partem De oratore librorum conscripserit, altera paulo recentior eos suppleverit et Oratorem adiunxerit, in prolegomenis editionis Teubnerianae exponit Heerdegenius, qui illum codicem ab Eduardo Le Héricher primum iterumque a Schneidewinio

¹⁾ Heerdegen, ed. prol. pag. VI; Stangl, Bl. f. b. G. 21, 26; Heerdegen, Bl. f. b. G. 22, 100.

²⁾ Conferas codicis A imitationem, quae invenitur in editione Cantabrigensi a. 1885 a Sandysio curata.

et E. de Leutsch collatum diligentissime denuo excussit. Idem homo doctissimus ac de Oratore emendando optime meritus initium eius libelli non in superiore aliquo exemplari, unde A manaverit, sed in hoc ipso — abrepto scilicet toto primo eius quaternione — intercidisse argutissime demonstrat ¹⁾. Quam opinionem a Stanglio in annalium, qui 'Blaetter für das bayrische Gymnasialschulwesen' vocantur, vol. 21 pag. 25 pravis de causis reiectam Heerdegenius in eorundem annalium vol. 22, 100 sqq. defendit acclamantibus Sabbadinio ²⁾ ac Sandysio ³⁾, qui ipse quoque A inspexit, utpote *not inconsistent with the present appearance of the binding of the manuscript*. At alteram lacunam iam in fonte illius Abrincensis exstitisse inter omnes constat. Quo modo fortasse ibi sit orta, haud male suspicatur Sandysius ⁴⁾, cum tertii quaternionis binionem medium excidisse opinetur.

Restat, ut de codicis A correctoribus pauca disseram. Plures enim fuisse suspicor, quia correcturas partim ex ipsius Abrincensis fonte, partim ex alio exemplari sumptas esse, partim viri haud indocti arbitrio deberi persuasum habeo, quoniam aliae sine dubio verae, aliae pessimae videntur. Ad quod demonstrandum nonnullas cogitatione et animo contemplemur.

Ac primum ex Abrincensis ipsius fonte promptae hae se praebent: § 154 (52, 6) A librarius, quod invenerat, *quit* optime correxerat in *quid*; A corrector illud restituit. — § 155 (53, 3) librarius verum scripserat *chryse*; corrector expunxit litteram *e*, quam non invenit in fonte. — § 156 (53, 12) A ¹ omiserat particulam et vocabulum *que duorum*, quae in archetypo minus clare scripta legere non potuerat; in margine addidit A ² inepta illa *quoq. rum*. — § 160 (57, 5) litteras, quae nullo spatio intermisso in Abrincensis fonte exstiterant ⁵⁾, *tamin* unum esse vocabulum idque *tamen* significare putaverat A ¹; corrector

¹⁾ Ed. prol. pag. VI. sq.

²⁾ Riv. di fil. (1888) XVI, 99.

³⁾ Ed. Cantabr. prol. pag. LXXVIII.

⁴⁾ Ibidem.

⁵⁾ Codicem enim illum sic scriptum fuisse, ut singula verba spatiis non distinguerentur, patet ex sescentis et in De oratore libris et in Oratore verbis falso contractis vel distinctis, ut e. g. Or. 30, 18; 32, 21; 33, 1; 33, 8; 37, 25; 37, 26; 40, 12; 40, 27; 42, 6; 42, 12; 42, 23; 43, 6; 45, 16; 48, 13; 53, 21; 55, 5; 56, 2; 56, 8 etc.

autem *i* litteram, quam illic cognovit, hic superscripsit. — § 165 (59, 5) neque alio libro nisus neque e suo arbitrio A² delevit *et*, cum ne ea quidem, quae remanent, *haec enim et alias* ullum sensum praebeant. Expunxit igitur coniunctionem, quam scriba prior errore iteraverat.

De plerisque autem correcturis nihil certi dici potest. Sic dubius haereo de duabus hisce, utrum ex eodem an ex alio libro promptae sint: § 103 (33, 22) corruptum in margine addidit A² *opes*¹⁾; § 189 (68, 6) bene emendavit ^{audi}*orator*.

At sine ullo dubio vera lectio alii libro debetur: § 118 (39, 2), ubi signo illo *t* addito superscripta est infinitivi passivi terminatio ^{ri}*explicite*, et § 174 (62, 8), cum in margine addita sint vocabula *vel nesciunt*.

De subscriptione me dubitare fateor, utrum illa *oratoris explicit liber IIII tus* aliunde sumpta sint an e correctoris arbitrio omniumque qui tum erant doctorum hominum ex opinione²⁾ manaverint. Sed hasce correcturas deberi viri docti, sive sciolum dicere mavis, ingenio mihi persuasi: § 101 (33, 3) *dū tu*, quae in margine addidit ob sequens verbum *fuertis*³⁾. — § 106 (34, 23) librarius falso scripserat *oramus* pro eo quod est *eramus*, deinde corrector ob sequens imperfectum *dicebamus* superscripsit ^{ba}*ba*, ut inveniatur: *oramus*. — § 110 (36, 8) *quod eum credo amares* suspecta habuit corrector et illis verbis accusativum, qui dicitur, cum infinitivo inesse putavit, ut legi posset *quod eum* (scil. *abs te*) *credo amari*, quam ob rem *i* litteram superscripsit: ⁱ*amares*. — § 157 (53, 21) falso distinxerat librarius verba scribens *nos seiudicasse*, quae alius quidam homo correxit. — § 166 (59, 15) pronomibus, quae erant in A, *haec quod* mendum inesse cognovit corrector, sed iniuria alterius pronominis loco primum commutavit.

§ 2. De ceteris codicibus mutilis.

Mutilorum quoque, qui vocantur, librorum manu scriptorum duo agnoscuntur genera: alterum id, in quo aut nihil aut certe

¹⁾ Cf. huius diss. pag. 90. ²⁾ Stangl, Bl. f. b. G. 21, 27.

³⁾ Bl. f. b. G. 23, 96 et huius diss. pag. 11 et 89.

pauca et ea plerumque levia ex codicis A scriptura mutata sint, alterum id, in quo permulta eaque sane gravia inveniuntur vel addita vel correcta. Sed quamquam ita res se habet, tamen omnes codices mutilos vel ex Abrincensi ipso vel ex aliquo eius apographo derivatos esse Heerdegenius, acerrimi ingenii vir, in prol. pag. X—XIII ostendit. Quorum alterum genus a Gasparino Barzizio correctum ei videtur atque etiam interpolatum, ut ea omnia, quae illic inveniuntur vel correctae vel interpolatae, prae ipsius Abrincensis auctoritate profecto nulla sint fide. Verum in ea quoque re ab Heerdegenio dissentit Stanglius. Quae ei opponit ad litteram liceat exscribere ex Bl. f. b. G. 21, 26: 'Unentwirrbar gar und bloß mit einem gordischen Schwertstreiche zu zerhauen ist der historische Knoten, den Heerdegens Hypothese involviert: darnach wären die 36 jüngeren mutili, die, zwischen rund 1300 und 1422 gefertigt, ihm alle aus A stammen, alle aus A selbst in der Zeit gefertigt, in der A jenen ersten Quaternio des Orator schon verloren hätte, in den 3—4 vorhergehenden Jahrhunderten aber, da A noch Orator § 1—91 enthalten hätte, wäre nichts für Vervielfältigung der nach ihm einzig vorhandenen Handschrift des bloß um 40 Paragraphen (191—231) verkürzten Oratortextes geschehen! Oder es wären die 36 Abschriften alle wiederum nur aus Abschriften des A geflossen, die ihrerseits alle in der Zeit gefertigt wären, da in A jener Quaternio schon ausgefallen wäre, keine einzige aus einer vollständigen Abschrift des vollständigeren A!' At difficultas non tanta esse mihi videtur, quantam iudicat Stanglius. Quis enim usque ad annum millesimum trecentesium codicem Abrincensem integrum fuisse confirmat? Aut cur iam prius idque haud ita multo postquam scriptus erat nescio quo casu inde excidisse sive scelere aliquo inde evulsum esse illum quaternionem neges et eo perduto — fortasse iam saeculo decimo — ex Abrincensi manavisse aliquos libros, qui, quamquam ipsi mox perierint, tamen fontes facti sint eorum librorum, quos adhuc habemus? Itaque cum cetera, quae Stanglius loco laudato de hac quaestione disserit, optime refellerit Heerdegenius¹⁾

¹⁾ Bl. f. b. G. 22, 102.